

The Evolution of Indian Foreign Policy Towards Iran (from 2014 to 2024)

Hadi Narouei^{*1} Amir Hossain Elhami² Abolfazl Kavandi Kateb³

Received: 2024-12-29

Revised: 2025-02-07

Accepted: 2026-08-22

Available Online: 2026-09-16

How to cite this article:

Narouei, H., Elhami, A. H., & Kavandi Kateb, A. (2026). The evolution of Indian foreign policy towards Iran (from 2014 to 2024), *Iranian Research Letter of International Politics*, 14 (02), 170 - 192 (in Persian with English abstract)

<https://doi.org/10.22067/irlip.2026.91404.1609>

Extended Abstract

1- INTRODUCTION

Iran has long occupied an important place in India's foreign policy toward West Asia. At the beginning of the twenty-first century, Iran's strategic significance increased considerably due to its vast energy resources and its role in providing India with an alternative route that bypasses Pakistan and facilitates connectivity to Central Asia, the Caucasus, and Europe. Reflecting this importance, Iran became the first country in West Asia with which India signed a Strategic Partnership Agreement in 2003. Although bilateral relations faced a number of challenges during the first decade of the century, overall ties continued to deepen and expand. A major turning point occurred in 2014 when the Bharatiya Janata Party (BJP), led by Narendra Modi, secured a majority in the Lok Sabha for the first time in India. This domestic political transformation coincided with broader shifts in the international system, characterised by the relative decline of U.S. power and the rise of emerging powers such as India and China. Against this backdrop, New Delhi replaced its earlier Look West Policy with the Act West Policy, reflecting a shift toward a more proactive and strategically engaged approach to West Asia. The evolution of India's regional and global position was accompanied by a significant reorientation of its West Asia policy, and Iran was among the countries most affected by this shift. This study examines the transformation of India's foreign policy toward Iran between 2014 and 2024 and seeks to explain the principal drivers and implications of this change.

2- THEORETICAL FRAMEWORK

The Balance of Interest theory in International Relations argues that states do not bal-

-
1. PhD Student in International Relations, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. (Corresponding Author Email: h.narouei@modares.ac.ir)
 2. PhD graduate in Political Geography, Islamic Azad University, Tehran, Iran. amelhami@yahoo.com
 3. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. kateb@uma.ac.ir

ance against power alone, but rather against perceived threats to their interests. Developed primarily by scholars such as Randall Schweller, the theory challenges traditional balance-of-power and balance-of-threat approaches by emphasising that states' foreign policy behaviour is shaped by how they define and prioritise national interests. According to this perspective, states may choose to balance, bandwagon, or remain neutral depending on whether they view a state as a threat or an opportunity. Balance of Interest theory highlights the role of domestic factors, strategic calculations, and elite perceptions in shaping state behaviour. States that are satisfied with the existing international order are more likely to resist revisionist powers, whereas dissatisfied states may align with them to advance their own interests. Consequently, partnerships emerge not simply in response to material capabilities but from converging or conflicting interests.

3- METHODOLOGY

This study adopts a hypothetico-deductive methodological approach and is guided by the conceptual framework of Balance of Interests theory. It relies on documentary research and draws upon both primary and secondary sources. The analysis examines official documents, policy statements, speeches, and relevant academic literature to investigate the evolution of India's foreign policy toward Iran from 2014 to 2024.

4- RESULTS & DISCUSSION

Several reasons account for Iran's declining strategic importance in India's foreign policy between 2014 and 2024. One important factor is the transformation of India's energy policy. Following the U.S. withdrawal from the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) in 2018 and the reimposition of sanctions on Iran, India gradually reduced its oil imports from Iran and completely halted them in May 2019. This marked a significant shift in India's energy policy, as Iran had previously been a major supplier of crude oil. While India fully complied with U.S. sanctions and reduced bilateral trade with Iran to minimal levels, it simultaneously increased its energy imports from Russia despite Western sanctions imposed following the outbreak of the Ukraine war.

Another source of divergence has been the evolution of India's connectivity strategy. India, Iran, and Russia launched the International North-South Transport Corridor (INSTC) in 2002 to connect India with Europe through Iran. However, India has increasingly shifted its focus toward the India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC), announced in 2023, which connects India to West Asia and Europe. By prioritizing IMEC, India is reducing its reliance on Iran as a transit hub and supporting alternative trade routes that bypass Iranian territory. This shift contributes to Iran's growing exclusion from emerging international transport corridors and reflects New Delhi's broader preference for cooperation with U.S.-backed regional initiatives and key Persian Gulf partners, thereby reinforcing Iran's geopolitical and geoeconomic isolation.

A further factor has been India's participation in new regional groupings. The I2U2 initiative, commonly known as the West Asian Quad, was established in 2021 by India, Israel, the United States, and the United Arab Emirates. By joining I2U2, India has effectively become part of a grouping that includes states regarded as Iran's regional rivals. Moreover, India's participa-

tion places New Delhi and Tehran in increasingly divergent strategic camps. While Iran seeks to expand cooperation with China and supports a reduced U.S. presence in West Asia, India, through this framework, favors limiting Chinese influence and maintaining an active American role in the region. In addition, the initiative has further strengthened India's strategic partnerships with the United Arab Emirates and Israel.

Finally, growing differences in perceptions of terrorism have further widened the gap between the two countries. Iran and India shared similar views on terrorism, as reflected in the Tehran and New Delhi Declarations. Since 2014, however, India's definition of terrorism has increasingly converged with that of Israel, leading to a divergence from Iran's regional perspective, particularly regarding Palestine and the Axis of Resistance. During this period, India labelled groups such as Hamas and Hezbollah as terrorist organisations and refrained from condemning Israeli military operations in Gaza and Lebanon. Furthermore, the ideological affinity between the Hindu nationalist Bharatiya Janata Party (BJP) under Narendra Modi and the right-wing Likud Party led by Benjamin Netanyahu has brought their views on terrorism closer together and contributed to India's growing distance from Iran.

5- CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

For decades, strategic autonomy has been the cornerstone of India's foreign policy, enabling New Delhi to maintain balanced relations with competing powers. In the case of Iran, however, this approach has weakened since 2014. While India previously preserved economic ties with Tehran despite international sanctions, it gradually reduced its engagement, ultimately ending oil imports from Iran. This shift was driven by both domestic and international factors, including Narendra Modi's rise to power, China's growing influence, and changes in U.S. regional policies. As a result, India has strengthened its strategic partnerships with Iran's regional rivals, including the United States, Saudi Arabia, the UAE, and Israel. Consequently, bilateral cooperation has declined significantly, and the prospect of a strategic partnership has diminished. The growing divergence between India and Iran reflects New Delhi's changing priorities in West Asia and Iran's increasing regional and international isolation.

Key Words: Balance of Interests, IMEEC, Iran-India Relations, Terrorism, West.

تحول در سیاست خارجی هند نسبت به ایران (از ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴)

هادی نارویی^{۱*}

امیرحسین الهامی^۲

ابوالفضل کاتب کاوندی^۳

چکیده

با ورود به قرن بیست و یکم ایران و هند روابط سیاسی، اقتصادی، نظامی و انرژی خود را گسترش دادند و در سال ۲۰۰۳ موافقت نامه مشارکت راهبردی امضا کردند. با وجود چالش هسته ای ایران و توافق هسته ای هند و ایالات متحده، دو کشور تا سال ۲۰۱۴ روابط خود را در حوزه امنیتی، اقتصادی و انرژی حفظ کردند. با روی کار آمدن نارندرا مودی در سال ۲۰۱۴، سیاست «نگاه به غرب» جای خود را به سیاست «عمل در غرب» داد و هند سیاست خارجی پویایی را نسبت به تحولات منطقه غرب آسیا اتخاذ کرد. با توجه به تغییر در سیاست خارجی هند در غرب آسیا این مسئله اهمیت می یابد که چه تحولی در سیاست خارجی هند در قبال ایران بین سال های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ رخ داده است؟ با کاربرد نظریه موازنه منافع به این فرضیه پرداخته شده است که مهم ترین تحول در سیاست خارجی هند نسبت به ایران در این سال ها، کاهش اهمیت راهبردی ایران برای هند به واسطه واگرایی در منافع بین دو کشور به دلیل گسترش روابط هند با رقبای ایران در مواردی مانند همکاری کامل با تحریم های ایالات متحده علیه ایران، تغییر نگاه هند به تروریسم در غرب آسیا، همکاری برای دور زدن ایران از طریق کریدور هند-خاورمیانه-اروپا (آیمک) و مشارکت در چهارگانه غرب آسیا (I2U2) است. نتیجه پژوهش نشان می دهد که هند سیاست توازن در روابطش با ایران و رقبای منطقه ای اش را کنار گذاشته است. در این پژوهش از روش فرضیه ای - قیاسی برای بررسی فرضیه و از روش کتابخانه ای برای گردآوری داده ها استفاده شده است.

کلیدواژه ها: آیمک، تروریسم، چهارگانه غرب آسیا، روابط ایران و هند، موازنه منافع.

۱. دانشجوی دکتری روابط بین الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

h.narouei@modares.ac.ir

۲. دانش آموخته دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. amelhami@yahoo.com

۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. kateb@uma.ac.ir

۱. مقدمه

سیاست خارجی هند یک چشم‌انداز ژئواستراتژیک را متصور است که حول سه دایره متحد‌المرکز شکل گرفته است. دایره اول شامل جنوب آسیا است که از افغانستان در غرب شروع و تا میانمار در شرق امتداد دارد. هند با توجه به مزیت‌های جمعیتی و جغرافیایی خود، به دنبال برتری و اعمال نفوذ برای مقابله با دخالت خارجی‌ها در جنوب آسیا است. دایره دوم، «همسایگی گسترده»^۱ را در بر می‌گیرد که شامل مناطق مجاور آسیای جنوبی، از جمله غرب آسیا، آسیای مرکزی، آسیای جنوب شرقی و منطقه اقیانوس هند است. در این حوزه، هدف هند برقراری موازنه بین نفوذ قدرت‌های رقیب و جلوگیری از تضعیف منافعش است. در نهایت، دایره سوم کل جهان را در بر می‌گیرد و آرزو هند را به‌عنوان یک قدرت جهانی منعکس می‌کند (Gurjar, 2023: 51). منطقه غرب آسیا یا خاورمیانه از اهمیت زیادی در سیاست خارجی هند برخوردار است؛ به همین دلیل، هند در سال ۲۰۰۵ سیاست «نگاه به غرب»^۲ را برای گسترش روابطش با کشورهای منطقه غرب آسیا طراحی کرد.

هند امروزه یک قدرت رو به ظهور در عرصه اقتصادی است. این کشور در طی دو دهه گذشته میانگین رشد ۶ درصد را تجربه کرده است و از لحاظ تولید ناخالص داخلی در سپتامبر ۲۰۲۲ با عبور از انگلیس به پنجمین اقتصاد جهان تبدیل شد (Mandal, 2024: 10). جایگاه رو به رشد اقتصادی هند نشان از اهمیت این کشور در معادلات قدرت در آینده دارد. با توجه به افزایش جایگاه جهانی و منطقه‌ای هند، سیاست نگاه به غرب در سال ۲۰۱۴ جای خود را به سیاست «عمل در غرب»^۳ داد. از منظر تصمیم‌گیران هندی، سیاست نگاه به غرب یک سیاست منفعلانه بود و نتوانسته بود نیازهای هند را در بسیاری از حوزه‌ها برآورده کند؛ لذا هند نیاز به یک سیاست خارجی در غرب آسیا داشت تا بتواند از پویایی و تحرک بیشتری برخوردار باشد. به همین دلیل هدف سیاست عمل در غرب، پویایی و تعامل بیشتر در منطقه غرب آسیا تعریف شد. (Blarel, 2022: 91-92)

ایران یکی از کشورهای مهم در سیاست خارجی هند در منطقه غرب آسیا است. با ورود به قرن بیست و یکم اهمیت ایران به دلیل برخورداری از منابع انرژی و فراهم کردن مسیری برای دور زدن پاکستان و اتصال هند به کشورهای غرب آسیا، آسیای مرکزی، قفقاز و اروپا از اهمیت چشم‌گیری برخوردار شد. به همین دلیل ایران اولین کشور در منطقه غرب آسیا بود که هند موافقت‌نامه «مشارکت راهبردی»^۴ با آن را در سال ۲۰۰۳ امضا کرد. در دهه اول قرن بیست و یکم اگر چه دو کشور، با چالش‌های مختلفی روبه‌رو بودند، اما روابط دو کشور در سراسر این دهه، یک رابطه فزاینده و رو به گسترش بود. با این حال، در سال ۲۰۱۴ یک تغییر بزرگ در سیاست داخلی هند رخ داد و آن اینکه حزب بهارتیا جاناتا به رهبری نارندرا مودی برای اولین بار در تاریخ هند اکثریت لوک سبها را به دست آورد. جدای از این عامل داخلی، ساختار قدرت در فضای بین‌الملل در این دوره یک

1. Extended Neighbourhood
2. Look West Policy
3. Act West Policy
4. Strategic Partnership

روند گذار را آغاز کرده بود که برابر با کاهش نسبی قدرت ایالات متحده و ظهور بازیگرانی مانند هند و چین بود. در سال ۲۰۱۴ هند از سیاست «نگاه به غرب» فاصله و به سیاست «عمل در غرب» در منطقه غرب آسیا روی آورد که نشان از تحول در سیاست خارجی هند است. مسئله‌ای که در این پژوهش اهمیت می‌یابد این است که با تحول در جایگاه هند، نگاه این کشور به منطقه غرب آسیا دست خوش تغییر شده است و ایران از این مسئله مستثنا نیست؛ به همین دلیل این سؤال مطرح می‌شود که چه تحولی در سیاست خارجی هند در قبال ایران بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ رخ داده است؟ در پاسخ می‌توان بیان داشت که مهم‌ترین تحول در سیاست خارجی هند نسبت به ایران در این سال‌ها، کاهش اهمیت راهبردی ایران برای هند به واسطه واگرایی در منافع بین دو کشور به دلیل گسترش روابط هند با رقبای ایران در مواردی مانند همکاری کامل با تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، تغییر نگاهش به تروریسم در غرب آسیا، تلاش برای دور زدن ایران از طریق کریدور هند-خاورمیانه-اروپا (آیمک) و مشارکت در ابتکار «I2U2» یا همان چهارگانه غرب آسیا است. راهبرد پژوهش برای بررسی فرضیه از نوع راهبرد فرضیه‌ای-قیاسی است؛ به این معنی که پژوهشگر در ابتدا یک فرضیه در مورد تحول سیاست خارجی هند نسبت به ایران را ارائه می‌کند و سپس این فرضیه را با یک نظریه و چارچوب مفهومی پذیرفته شده پیش می‌برد. روش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای است.

۲. چارچوب مفهومی: موازنه منافع

موازنه منافع یک نظریه رئالیستی است که در مورد رفتار دولت‌ها و تبیین سیاست خارجی توضیحاتی ارائه می‌دهد و مهم‌ترین نظریه‌پرداز آن رندال شوئلر است. شوئلر نظریه موازنه منافع را یک تغییر اساسی از نئورئالیسم توصیف می‌کند (Schweller, 2003: 78) که از تأکید انحصاری بر موازنه در نظریه والتس فاصله می‌گیرد؛ در موازنه منافع «پیش‌بینی‌ها با قدرت و منافع واحدها و ساختارهایی که در آن قرار دارند، رمزگذاری می‌شوند.» (Schweller, 2004: 162). به عبارت ساده‌تر، از منظر نئورئالیستها الزامات ناشی از یک سیستم بین‌الملل درجاتی از انطباق را ایجاد می‌کند و موازنه قدرت به‌عنوان یک قانون طبیعت تلقی می‌شود؛ شوئلر این گزاره را زیر سؤال می‌برد و معتقد است که همه دولت‌ها در سیاست خارجی به‌طور یکسان عمل نمی‌کنند (Schweller, 2004: 162).

شوئلر درباره تعریف نظریه موازنه منافع بیان می‌دارد که در سطح سیستمی، نظریه موازنه منافع این گزاره را مطرح می‌کند که توزیع قابلیت‌ها، به‌خودی‌خود، ثبات سیستم را تعیین نمی‌کند؛ بلکه مهم‌تر از همه، اهداف و ابزارها هستند که از قابلیت‌ها یا برای مدیریت سیستم یا از بین بردن آن استفاده می‌کنند. خواه ابزارهای به کار رفته برای پیشبرد چنین اهدافی سایر کشورها را تهدید می‌کند یا باعث امنیت بیشتر آن‌ها می‌شود (Schweller, 1994: 104). به عبارت دیگر، ثبات نظام در گرو توازن بین نیروهای تجدیدنظرطلب و محافظه‌کار است. نظریه موازنه منافع، در مقایسه با نظریه موازنه قدرت، «زنجیره علیّ مفصل‌تری» را برای چگونگی تغییر در قدرت نسبی که موجب تعدیل سیاست‌ها می‌شود، ارائه می‌دهد (Schweller, 1994: 169).

کشورها از نظر اهداف متنوع هستند و هدف حداکثر کردن قدرت دولت‌های تجدیدنظرطلب در مقابل هدف حداکثر سازی امنیت دولت‌های حافظ وضع موجود قرار می‌گیرد (Schweller, 1996: 115). در دیدگاه‌های شوئر دو نوع دولت تجدیدنظرطلب وجود دارد که یکی دولت تجدیدنظرطلب با اهداف محدود و دیگری دولت تجدیدنظرطلب با اهداف نامحدود است. دولت تجدیدنظرطلب با اهداف محدود در صدد افزایش منافع و ارتقای جایگاه و مواضعشان در درون نظم مستقر بین‌المللی هستند، اما دولت‌های تجدیدنظرطلب با اهداف نامحدود دولت‌هایی انقلابی هستند که برای بسط ارزش‌هایشان به پرداخت هزینه‌های بالاتر تمایل دارند و خواستار تغییرات اساسی هستند (Schweller, 1994: 100). شوئر یازده شکل متمایز از رفتار دولت‌ها را شناسایی می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت هستند از عقب‌نشینی^۱، فاصله‌گیری^۲، تعامل^۳، پیوند^۴ (هم‌پیمانی با منبع تهدید با هدف تلاش برای کنترل سیاست‌های آن)، حفظ موازنه^۵ و چندین شکل از دنباله‌روی^۶. از نظر راهبردی، هر ترکیب معینی از اهداف ممکن است با یکی از این تاکتیک‌ها همراه باشد (Schweller, 1998: 190).

نظریه موازنه منافع نظام بین‌الملل را به جای سلسله مراتب، آنارشی می‌بیند. بنابراین با دیدگاه رئالیستی در سطح کلان همخوانی دارد. رهبران در دنیای شوئر عمل‌گرا هستند و می‌توانند از میان گزینه‌های سیاسی موجود برای دستیابی به اهداف خود دست به انتخاب بزنند. در این چارچوب و همان طور که قبلاً ذکر شد دولت‌ها سیاست‌های خارجی متعدد و متنوعی را می‌توانند اتخاذ کنند. بنابراین، نظریه موازنه منافع در سطح خرد نیز با گزاره‌های رئالیسم همسو است (James, 2022, p.420). در مورد وارد کردن سیاست داخلی در موازنه منافع باید بیان داشت که وضعیت دولت و جامعه از نظر میزان انسجام و انگیزه بر سیاست خارجی تأثیر می‌گذارد (James, 2022: 421).

به‌طور کلی، نظریه موازنه منافع تأکید می‌کند که دولت‌ها به‌جای اینکه به‌طور جدی به دنبال موازنه قدرت باشند، در راستای منافع ملی خود عمل می‌کنند. برخلاف نظریه موازنه قدرت، که بر موازنه قدرت نظامی و ژئوپلیتیکی تمرکز دارد، نظریه موازنه منافع بر نقش منافع اقتصادی، سیاسی و استراتژیک که تصمیمات سیاست خارجی یک دولت را هدایت می‌کنند، تأکید می‌کند. در این چارچوب هند، بعد از روی کار آمدن حزب بهاراتیا جاناتا به رهبری مودی و همچنین تغییر در سطح منطقه غرب آسیا، دستیابی به منافع ملی خود را در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فناوری و ترانزیتی در اولویت قرار داده است و سیاست سنتی خود را یعنی حفظ روابط برابر با کشورهای رقیب در منطقه غرب آسیا را کنار گذاشته است. در این راستا، هند به عنوان یک دولت تجدیدنظرطلب محدود توانسته با کشورهای حافظ وضع موجود در منطقه غرب آسیا و ایالات متحده روابط خود را گسترش دهد و در مقابل از دولت تجدیدنظرطلب انقلابی مانند ایران فاصله بگیرد.

1. Buckpassing

2. Distancing

3. Engagement

4. Binding

5. Holding the balance

6. Bandwagoning

۳. پیشینه تحقیق

در مورد سیاست خارجی هند در غرب آسیا و روابط آن با ایران آثار متعددی به نگارش در آمده است. خالد رحمان در مقاله‌ای تحت عنوان «روابط هند و ایران و تحولات منطقه‌ای جاری» ناامنی در افغانستان، مقابله با نفوذ پاکستان و تحریم‌های غرب علیه ایران را از موارد تأثیرگذار منطقه‌ای بر روابط هند با ایران می‌داند (Rahman, 2010). حفیظ در مقاله خود با عنوان «روابط هند-ایران: چالش‌ها و فرصت‌ها» مهم‌ترین مانع در روابط دو کشور را ایالات متحده و مهم‌ترین عامل همکاری را نیاز هند به نفت ایران می‌داند (Hafeez, 2019). گورجار در «چالش ایران، حل معمای سیاست خارجی هند» سیاست‌های ایران در منطقه جهت مقابله با ایالات متحده و همکاری ایران با چین را مهم‌ترین چالش در روابط دو کشور می‌داند (Gurjar, 2023).

سوجاتا آشواریا در کتاب «روابط هند-ایران: پیشرفت‌ها، چالش‌ها و چشم‌انداز» امنیت انرژی و دور زدن پاکستان را مهم‌ترین عامل همکاری ایران و هند می‌داند؛ آشواریا در مورد سیاست هند در غرب آسیا در قرن بیست و یکم معتقد است که هند یک سیاست موازنه و روابط برابر با ایران، عربستان سعودی و رژیم صهیونیستی برقرار کرده است (Ashwarya, 2017). جاسکاران تِجا در مقاله‌ای تحت عنوان «روابط هند-ایران در یک زمینه جدید» معتقد است که مذاکرات هسته‌ای ایران با ۵+۱ فضای جدیدی را برای همکاری ایران و هند در حوزه‌های انرژی، امنیت در افغانستان و کریدورهای ارتباطی ایجاد خواهد کرد (Teja, 2015). در کتاب «روابط هند-ایران تحت سایه مسئله هسته‌ای ایران: چالش‌هایی برای دیپلماسی هند» به قلم آصف شجاع، روابط ایران و هند صرفاً از منظر مسئله هسته‌ای ایران بررسی شده است (Shuja, 2018). سورش و رامیش در «روابط هند-ایران: چشم‌انداز و چالش‌ها» معتقد هستند که هند ضمن حفظ روابط با ایران، توانسته روابط خود را بدون چالش با متحدان کلیدی از جمله ایالات متحده، شورای همکاری خلیج فارس و رژیم صهیونیستی حفظ کند (Suresh & Rumes, 2015). کوتی در مقاله‌ای با عنوان «مقابله با تفاوت‌ها: عامل ایران در روابط هند-ایالات متحده» معتقد است که مسئله ایران در روابط هند و ایالات متحده یک مسئله قابل حل است و ایران یک مانع در روابط دو کشور نیست (Kutty, 2019). نیاکوئی و بهرامی مقدم در مقاله «روابط ایران و هند: فرصت‌ها و محدودیت‌ها» معتقداند که در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و به ویژه انرژی و کریدورهای ارتباطی هند و ایران فرصت‌های مناسبی برای همکاری دارند که بر منافع ایالات متحده، رژیم صهیونیستی و اعراب حوزه خلیج فارس تأثیر گذاشته است (Niakooee & Bah-rami Moghadam, 2014). نویسندگان در نهایت معتقدند که منافع ایران و هند بیش از فشارهای خارجی بر روابط دو کشور تأثیرگذار بوده است. سلطانی نژاد در مقاله «روابط ایران و هند: تحلیلی بر یک مشارکت استراتژیک ناتمام» معتقد است که روابط رو به گسترش هند با ایالات متحده به خصوص بعد از مذاکرات هسته‌ای ۲۰۰۵ مهم‌ترین چالش دو کشور بوده است (Soltaninejad, 2016).

طبق این پژوهش‌ها، سیاست‌ها و تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، یک چالش مهم در گسترش روابط هند و ایران بوده است و اکثر نویسندگان معتقد هستند که با وجود این تحریم‌ها، هند روابط خود را با ایران حفظ کرده است. علاوه بر این، هند سیاست موازنه شده‌ای را در قبال ایران و رقابیش در غرب آسیا از جمله

عربستان، رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی اتخاذ کرده است. پژوهش پیش رو ضمن پذیرش چالش ایالات متحده، معتقد است که سیاست هند از حالت توازن در روابطش با ایران و رقبای ایران در منطقه غرب آسیا نه تنها خارج شده است بلکه به دلیل همکاری رو به گسترش هند با عربستان سعودی، امارات متحده عربی و رژیم صهیونیستی واگرایی آشکاری بین سیاست‌های هند و سیاست‌های ایران در منطقه غرب آسیا به وجود آمده است. علاوه بر این، پژوهش‌های فوق بیشتر به روابط ایران و هند تا سال ۲۰۱۴ پرداخته‌اند، در حالی که این پژوهش بیشتر بر تحولات ۲۰۱۴ به بعد متمرکز است.

۴. زمینه سازی هند برای مشارکت راهبردی با ایران

با ورود به قرن بیست و یکم مبنای همکاری راهبردی ایران و هند پیریزی شد و تأمین انرژی، امنیت در افغانستان و کریدورهای ارتباطی سه عامل مهم همکاری دو کشور در این دوره بودند. منافع مشترک دو کشور باعث شد تا آتال بیهاری واجپایی، نخست‌وزیر وقت هند در آوریل ۲۰۰۱ به تهران سفر و «بیانیه تهران» را با ایران امضا کند. در نتیجه این بیانیه، جلسات و تعاملات متعددی در سطوح دولتی و بخش خصوصی آغاز شد که شامل جلسات کمیسیون مشترک، گفتگوهای راهبردی، تعامل بین شوراهای امنیت ملی دو کشور و همچنین نشستهای تخصصی در مورد انرژی و امنیت در منطقه بود. ایران به عنوان دارنده چهارمین ذخایر بزرگ نفت خام با ۱۶۰/۱۲ میلیارد بشکه ذخایر نفت و دومین کشور بزرگ دارنده ذخایر گاز طبیعی در جهان با برخورداری از ۳۳ تریلیون متر مکعب گاز طبیعی برای هند بسیار اهمیت دارد (Hafeez, 2019: 24). به همین دلیل، انرژی یکی از مهم‌ترین حوزه‌های همکاری دو کشور در بیانیه تهران بود و بر اساس آن دو کشور در زمینه تأمین انرژی، اکتشاف، سرمایه‌گذاری و تبادل تخصص فنی همکاری‌هایی را آغاز کردند. علاوه بر این، دو کشور که قبل از بیانیه تهران از حامیان ائتلاف شمال بودند، در بیانیه تهران خواستار تشکیل دولت همه‌گیر^۱ در افغانستان شدند و نگرانی خود را در مورد افراط‌گرایی و تروریسم رو به گسترش در افغانستان ابراز داشتند (Tehran Declaration, 2001).

با سفر محمد خاتمی رئیس‌جمهور ایران به هند و امضای «بیانیه دهلی‌نو» در ۲۵ ژانویه ۲۰۰۳ روابط تهران و دهلی‌نو وارد مرحله جدیدی شد. این بیانیه ۱۶ ماده‌ای سرآغاز همکاری‌های راهبردی ایران و هند بود؛ به طوری که عنوان این بیانیه «چشم‌انداز مشارکت راهبردی برای منطقه‌ای باثبات‌تر، امن‌تر و مرفه‌تر و همکاری‌های منطقه‌ای و جهانی نهادینه‌شده» نامگذاری شد. این بیانیه برخلاف بیانیه تهران که بیشتر جنبه امنیتی داشت، بیشتر بر همکاری در موضوعات اقتصادی و علمی متمرکز بود. به عبارت دیگر، این بیانیه طیفی از موضوعات مانند ترانزیت، حمل‌ونقل، انرژی، صنایع، علم و فناوری، کشاورزی، همکاری‌های دفاعی از جمله آموزش و بازدید متقابل و تروریسم متکی بود. درباره تروریسم دو کشور تأکید کردند که «کشورهایی که به تروریسم بین‌المللی کمک و [یا] مستقیماً حمایت می‌کنند باید محکوم شوند» (New Delhi Declaration, 2003). بیانیه دهلی‌نو همچنین حاوی توافقنامه سه‌جانبه بسیار مهمی

بین دولت‌های هند، ایران و افغانستان برای توسعه مسیر چابهار از طریق میلک، زرنج و دلارام بود (New Delhi Declaration, 2003).

همراه با بیانیه مشترک سال ۲۰۰۳، یادداشت تفاهمی با عنوان «نقشه راه همکاری راهبردی»^۱ نیز بین دو کشور امضا شد که چارچوبی پنج ساله و با محوریت اهداف مشخص برای گسترش همکاری در راستای مشارکت راهبردی تعیین شد. علاوه بر این دو کشور در ۱۹ ژانویه ۲۰۰۳، توافقنامه همکاری دفاعی را در تهران امضا کردند که نقطه عطفی در روابط دفاعی دو کشور بود. این قرارداد همکاری‌های در زمینه حمایت هند برای ساخت تأسیساتی جهت تعمیر کشتی‌های جنگی در چابهار، استقرار مهندسان هوانوردی هندی در پایگاه‌های نظامی ایران برای نگهداری و تعمیر جنگنده‌های میگ-۲۹ ایران و همچنین مهندسانی برای تعمیر و نگهداری تانک‌های تی-۷۲ را شامل می‌شد. دو کشور همچنین در مارس ۲۰۰۳ مانورهای دریایی مشترکی برگزار کردند (Rahman, 2010: 34). قابل ذکر است که ایران در دهه اول قرن بیست و یکم به یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان نفت به هند تبدیل شد و اوج آن در سال ۲۰۰۷ بود که ۱۶/۶ درصد از واردات هند را تشکیل می‌داد. بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰، ایران دومین صادرکننده نفت به هند بود و سهم آن ۱۴ درصد بود (Seshasayee, 2022: 8; Zarghani & Ahmadi, 2016: 68).

۵. نگاه نو هند و تلاش دو کشور برای عبور از موانع

روابط رو به گسترش راهبردی ایران و هند در همان آغاز با مانع ایالات متحده و رقبای منطقه‌ای ایران روبه‌رو شد. هند مدت کوتاهی پس از امضای مشارکت راهبردی با ایالات متحده، مذاکرات هسته‌ای را با این کشور در سال ۲۰۰۵ آغاز کرد و همین مسئله آغازگر تضعیف روابط هند با ایران بود. هند به دلیل فشارهای ایالات متحده و قدرت چانه‌زنی بیشتر در توافق هسته‌ای، سه بار در سال‌های ۲۰۰۵، ۲۰۰۶ و ۲۰۰۹ علیه ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی رأی داد (Hafeez, 2019: 25-26). آرا هند علیه ایران در حالی بود که سفیر ایالات متحده در هند آشکارا اظهار داشت که اگر دهلی‌نو علیه ایران رأی ندهد، کنگره ایالات متحده با توافق هسته‌ای غیرنظامی هند و آمریکا مخالفت خواهد کرد (Shuja, 2018: 42-43). پس از سفر باراک اوباما در سال ۲۰۱۰، ایالات متحده، هند را تحت فشار قرار داد تا استفاده از «اتحادیه پایاپای آسیایی»^۲ را برای تسویه پرداختهای نفت خام ایران متوقف کند (Seshasayee, 2022: 9). ایالات متحده همچنین هند را مجبور کرد تا واردات نفت از ایران را به میزان ۱۱ درصد در سال ۲۰۱۲ کاهش دهد و در سال ۲۰۱۳، بار دیگر ایالات متحده از هند درخواست کرد تا واردات نفت از ایران را سالانه ۱۵ درصد کاهش دهد (Hafeez, 2019: 29).

علاوه بر این، هند با توجه به تحولات منطقه و نظام بین‌الملل، روابطش را با عربستان سعودی گسترش داد. یکی از تحولات مهم در این دوره سفر عبدالله بن عبدالعزیز پادشاه عربستان سعودی به هند به عنوان مهمان اصلی رژه روز جمهوری هند در ۲۶ ژانویه ۲۰۰۹ بود. این دیدار منعکس‌کننده تمایل هند و عربستان به ایجاد پنجره‌ای جدید از فرصت‌ها در روابط دو کشور پس از ۵۰ سال تعامل محدود بود. پس از روابط

1. Road Map of Strategic Cooperation

2. Asian Clearing Union (ACU)

پرتنش ایران و عربستان سعودی، این سفر سیگنال چندان مثبتی برای ایران نبود. در سال ۲۰۱۰ در سفر مانموهان سینگ به ریاض در مارس ۲۰۱۰، هند و عربستان ضمن امضای موافقت نامه مشارکت راهبردی، «بیانیه ریاض» را امضا کردند و دو کشور در این بیانیه برنامه هسته‌ای ایران را محکوم و خواستار حل مسئله هسته‌ای ایران شدند (Rahman, 2010: 35).

در راستای توجیه تغییر سیاست خارجی هند نسبت به ایران، پراناب موکرگی، وزیر امور خارجه هند، در جریان سفر خود به تهران در سال ۲۰۰۸، آشکارا درک هند از شرایط منطقه‌ای در حال تحول را ابراز کرد و گفت که هر دو کشور باید «به روابط هند و ایران از نو نگاه کنند» (Rahman, 2010: 34). نگاه نو هند یا در واقع همان سیاست موازنه شده هند به ایران و ایالات متحده و همچنین رقبای ایران از جمله عربستان سعودی و رژیم صهیونیستی به معنای وجود موضوعات متضاد در روابط دو کشور و عدم همکاری هند با ایران نبود. تهران و دهلی نو با وجود موانع فراوان به همکاری خود در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و انرژی ادامه دادند. اگرچه هند در پی تحریم‌ها واردات نفت از ایران را کاهش داد اما دو کشور راه‌های برای دور زدن تحریم‌ها پیدا کردند. ابتدا دو کشور از طریق یک بانک مستقر در آلمان به جابه‌جایی ارز پرداختند که بعد از مدتی هالک بانک ترکیه جایگزین آن شد. با تشدید شدن تحریم‌ها، دو کشور از سازوکار پولی روپیه-ریال با همکاری بانک «یو. سی. او» هند برای پرداخت بهای نفت خام ایران استفاده کردند (Shuja, 2018: 86-87). علاوه بر این، پس از اینکه شرکت‌های اروپایی از ارائه بیمه به نفت‌کش‌های حامل نفت از ایران خودداری کردند، دولت هند برای از سرگیری تجارت با ایران، بیمه تحت حمایت دولت را ارائه کرد (Hafeez, 2019: 26).

هند در نهادهای بین‌المللی و مجامع چندجانبه در این دوره به حمایت از ایران پرداخت. برای مثال هند بارها در نشست بریکس مخالفت خود را با تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران اعلام داشت و به همراه سایر اعضای این مجمع تأکید کرد که با وجود تحریم‌های آمریکا، به روابط خود با تهران ادامه خواهد داد (Shuja, 2018: 87). علاوه بر این، دهلی‌نو در نشست‌های جنبش عدم تعهد از برخورداری ایران از حق انرژی هسته‌ای صلح‌آمیز حمایت کرد. سفر مانموهان سینگ به ایران برای شرکت در شانزدهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد نوعی حمایت دیپلماتیک از ایران در میانه فشارهای ایالات متحده و غرب بود (Shuja, 2018: 99-100). به‌طورکلی در دولت سینگ (۲۰۰۴ تا ۲۰۱۴) به‌جز مسئله هسته‌ای و همچنین تحریم‌ها، دو کشور ایران و هند در روابط خود با تضاد منافع جدی روبه‌رو نشدند و مهم‌تر اینکه دو کشور توانستند این دو مسئله را مدیریت و راه‌حل برای آن پیدا کنند. به عبارت دیگر، اگر چه اقدامات دو کشور برای ایجاد مشارکت راهبردی بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۴ با چالش‌هایی روبه‌رو شد، اما این چالش‌ها مانع از بین رفتن چشم‌انداز روابط راهبردی دو کشور نشد.

۶. از بین رفتن چشم‌انداز مشارکت راهبردی با تأکید بر تحولات ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴

حزب بهاراتیا جاناتا به رهبری نارندرا مودی برای اولین بار در تاریخ هند، اکثریت لوک سبها را در سال ۲۰۱۴ به‌دست آورد و در انتخابات ۲۰۱۹ و ۲۰۲۴ این اکثریت را حفظ کرد. ملی‌گرایان هندو به رهبری مودی معتقد هستند که حزب کنگره در طی چندین دهه حکومت بر هند، نتوانسته جایگاه هند را ارتقا دهد و سیاست

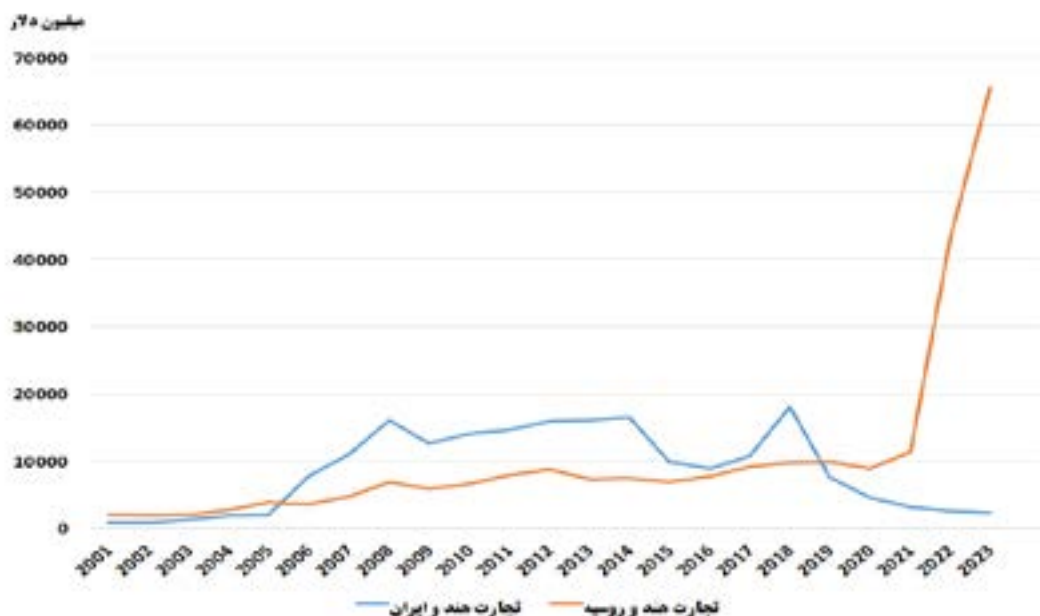
خارجی فعال و پویایی را در عرصه جهانی و منطقه‌ای اتخاذ کند.

در کنار این تحول سیاسی در عرصه داخلی هند، فضای سیاسی منطقه غرب آسیا در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ شاهد تحولات مهمی بوده است که عبارت هستند از: تشدید تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، امضای موافقت‌نامه ابراهیم و به رسمیت شناخته شدن رژیم صهیونیستی توسط بعضی از کشورهای جنوب خلیج فارس، گسترش تروریسم در غرب آسیا، کاهش حضور نظامی ایالات متحده در عراق، خروج ایالات متحده از افغانستان و بازگشت طالبان به قدرت و در نهایت جنگ رژیم صهیونیستی علیه حماس و حزب الله. روابط هند با ایران از این تغییرات داخلی و بین‌المللی بی‌بهره نبود. سفر دو روزه نارندرا مودی به تهران در ۲۲ می ۲۰۱۶ نویدبخش گسترش روابط ایران و هند و احیا مشارکت راهبردی بین دو کشور بود. در این سفر حدود ۱۲ موافقت‌نامه دوجانبه امضا شد که مهم‌ترین آن‌ها موافقت‌نامه سه‌جانبه ایران، افغانستان و هند بود. این قرارداد در عمل مابین شرکت «ایندیا پورت گلوبال پرایویت لیمیتد»^۱ و آریا بندر ایران به امضا رسید که هدف آن توسعه، بهره‌برداری و اداره بندر شهید بهشتی در چابهار توسط هند بود (Hafeez, 2019: 31). اگر چه هند در سال ۲۰۲۴ این قرارداد را به یک قرارداد دائم ۱۰ ساله تبدیل کرد اما این کشور در فاصله زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۴ به سرمایه‌گذاری خود در بندر چابهار پایبند نماند و فقط شش جرثقیل معادل ۲۰ میلیون دلار در بندر شهید بهشتی نصب کرده است (Esmaeili, 2024: 1). این در حالی است که بندر چابهار از سال ۲۰۱۸ به بعد از تحریم‌های ایالات متحده معاف شده است. در ادامه به تضاد منافع و رویکرد واگرایانه هند نسبت به ایران در منطقه غرب آسیا پرداخته می‌شود.

۱-۶. تبعیت کامل هند از تحریم‌های ایالات متحده

دونالد ترامپ با اعتقاد بر اینکه توافق هسته‌ای با ایران به برنامه موشکی ایران و تأمین منافع امنیت ملی ایالات متحده و متحدانش نپرداخته است، از برجرام در اوت ۲۰۱۸ خارج شد و ایالات متحده اولین مجموعه تحریم‌های خود را در ۷ اوت و به دنبال آن مجموعه دیگری از تحریم‌ها را در ۵ نوامبر ۲۰۱۸ اعمال کرد. هدف این تحریم‌ها از کار انداختن تعامل بانکی ایران با جهان خارج و به صفر رساندن صادرات نفت ایران بود. از اوت ۲۰۱۸ به بعد، هند واردات نفت از ایران را کاهش داد. به نوبه خود، ایالات متحده به هند تضمین در پیدا کردن منابع جایگزین داد تا اقتصاد این کشور تحت تأثیر تحریم‌ها قرار نگیرد. با این حال، ایالات متحده به هند و برخی دیگر از کشورها برای واردات ۱/۲۵ میلیون تن نفت در ماه تا مارس ۲۰۱۹ معافیت اعطا کرد. هند در نهایت از ۲ مه ۲۰۱۹ به بعد واردات نفت از ایران را به صفر رساند (Hafeez, 2019: 33-34). این برای اولین بار در طی چند دهه گذشته است که هند واردات نفت از ایران را به صفر می‌رساند. با وجود تحریم‌های شدید در سال‌های ۲۰۱۰ به بعد هند در آن زمان واردات نفت از ایران را به صفر نرساند؛ به‌طوری‌که این کشور بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹ به‌طور میانگین ۷ درصد از واردات نفت خود را از ایران تأمین می‌کرد (Seshasayee, 2022: 8).

نمودار ۱: مقایسه روابط تجاری هند با ایران و روسیه از ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۳

Source: OEC, 2025

روابط تجاری ایران و هند از سال ۲۰۰۶ به بعد روند افزایشی به خود گرفت و از ۲ میلیارد دلار به ۷/۷۷۰ میلیون دلار در این سال افزایش یافت. علی رغم تحریم‌های شدید ایالات متحده از سال ۲۰۱۰ بعد، هند از شرکای تجاری بزرگ ایران بود و مجموع تجارت دو کشور در این سال ۱۶ میلیارد دلار بود. بعد از سال ۲۰۱۴ (به استثنای دو سال ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸) هند وارداتش از ایران را کاهش داد و از سال ۲۰۱۹ به بعد با پیروی از سیاست فشار حداکثری وارداتش از ایران را به تدریج کاهش داد؛ به‌طوری که واردات هند از ایران در سال ۲۰۲۳ کمتر از یک میلیارد دلار کاهش یافت.

هند در حالی واردات نفت از ایران را قطع کرد که واردات نفت از روسیه‌ای که به دلیل آغاز جنگ اکرین تحت شدیدترین تحریم‌ها قرار گرفته است را افزایش داده است. این در حالی است که روسیه قبل از تحریم‌ها از سهم بسیار کوچکی در بازار نفت هند برخوردار بود؛ به‌طوری که نفت روسیه کمتر از نیم درصد از کل واردات سالیانه نفت هند را از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ تشکیل داده است (Seshasayee, 2022: 8). طبق موسسه مطالعات انرژی آکسفورد پالایشگاه‌های هند از مارس تا جولای ۲۰۲۲ به‌طور میانگین نیم میلیون بشکه در روز نفت اورال از روسیه وارد کرده‌اند و در برخی از ماه‌ها حتی به ۹۵۰ هزار بشکه در روز رسیده است (Fattouh & Economou, 2022: 10). در مجموع سهم روسیه از واردات نفت هند از ۲ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۳۷ درصد در سال ۲۰۲۳ افزایش یافت و روسیه تحریم شده به بزرگ‌ترین تامین کننده نفت هند تبدیل شد (EIA, 2024: 13). شایان ذکر است که مجموع تجارت روسیه و هند از ۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ به ۶۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش یافته است (OEC, 2024).

۲-۶. تغییر نگاه هند به تروریسم: از طالبان تا گروه‌های مقاومت

یکی از موضوعات مهم همکاری ایران و هند در دو دهه اول قرن بیست و یکم مسئله تروریسم به خصوص در افغانستان بود، به طوری که تروریسم یکی از مهم‌ترین محورهای بیانیه دهلی نو و به طور خاص بیانیه تهران بود. به عبارت دیگر، ایران مهم‌ترین شریک هند در غرب آسیا علیه تروریسم در افغانستان بوده است. هند پس از به دست آوردن اطمینان نسبی از وضعیت افغانستان پس از تسلط طالبان به مرور نگاه خود را به تروریسم و همکاری با ایران تغییر داده است. با گسترش روابط هند و رژیم صهیونیستی، نگاه هند به تروریسم با روی کار آمدن نارندرا مودی در سال ۲۰۱۴ نه تنها تغییر کرد بلکه در تضاد آشکار با منافع ایران در منطقه غرب آسیا به خصوص با آرمان فلسطین و محور مقاومت قرار گرفت. به عبارت دیگر، هند از سال ۲۰۱۴ به بعد، تعریف خود را از تروریسم با تعریف رژیم صهیونیستی بیشتر انطباق داده است که در تضاد با جهان‌بینی ایران است.

از زمان پیروزی حزب بهاراتیا جاناتا در سال ۲۰۱۴، روابط هند و رژیم صهیونیستی به طرز بی‌سابقه‌ای گسترش یافته است، به طور که رهبران حزب بی جی پی از جمله نارندرا مودی بارها از سیاست‌های جنگ طلبانه و امنیت ملی رژیم صهیونیستی حمایت کرده‌اند. مودی در دیدار خود با نتانیاهو در مجمع عمومی سازمان ملل و پس از عملیات «تیغه حفاظتی»^۱ رژیم صهیونیستی در نوار غزه در ژوئیه ۲۰۱۴ اقدام این کشور را برخلاف جامعه بین‌الملل محکوم نکرد. علاوه بر این، در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، هند از قطعنامه‌های سازمان ملل در مورد اینکه رژیم صهیونیستی باید به دلیل جنایات جنگی در جریان بحران ۲۰۱۴ غزه به دادگاه کیفری بین‌المللی معرفی شود، حمایت نکرد و رأی ممتنع داد (Rajiv, 2023: 4-5).

پس از عملیات حماس در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ علیه رژیم صهیونیستی، مودی ضمن ابراز «همبستگی هند با اسرائیل در این ساعات‌های دشوار»، در یک گفت‌وگوی تلفنی با بنیامین نتانیاهو افزود که «مردم هند در این ساعات‌های سخت در کنار اسرائیل ایستاده‌اند. هند قویاً و صریحاً تروریسم را در تمام اشکال و مظاهر آن محکوم می‌کند» (Markey, 2023: 1). در اواخر اکتبر ۲۰۲۳، وزیر امور خارجه هند همچنین بیان داشت که حمله حماس ثابت کرد که «دیگر هیچ خطری دور نیست» زیرا «تروریسم [نمی‌تواند] مهار شود» و نسبت به خطر گسترش آن هشدار داد (Gopalan, 2023). این اولین بار است که هند گروه حماس را به عنوان یک گروه تروریستی می‌نامد و نسبت به آن موضع می‌گیرد. سیاست دوگانه هند در زمانی آشکار شد که نخست‌وزیر این کشور با انفجار بیمارستان الاهلی در ۱۸ اکتبر از محکومیت رژیم صهیونیستی اجتناب کرد. دهلی‌نو همچنین، در ۲۷ اکتبر ۲۰۲۳ از رأی دادن و حمایت از قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل برای آتش‌بس بشردوستانه در غزه خودداری کرد (Markey, 2023).

آشکارترین اقدام هند علیه ایران و محور مقاومت به عنوان یکی از متحدان ایران، زمانی بود که ایران در واکنش به ترور سید حسن نصرالله، به رژیم صهیونیستی پاسخ نظامی داد. بعد از پاسخ موشکی ایران، مودی بیان داشت که با نخست‌وزیر اسرائیل یعنی نتانیاهو درباره تحولات اخیر در غرب آسیا صحبت کرده است و در

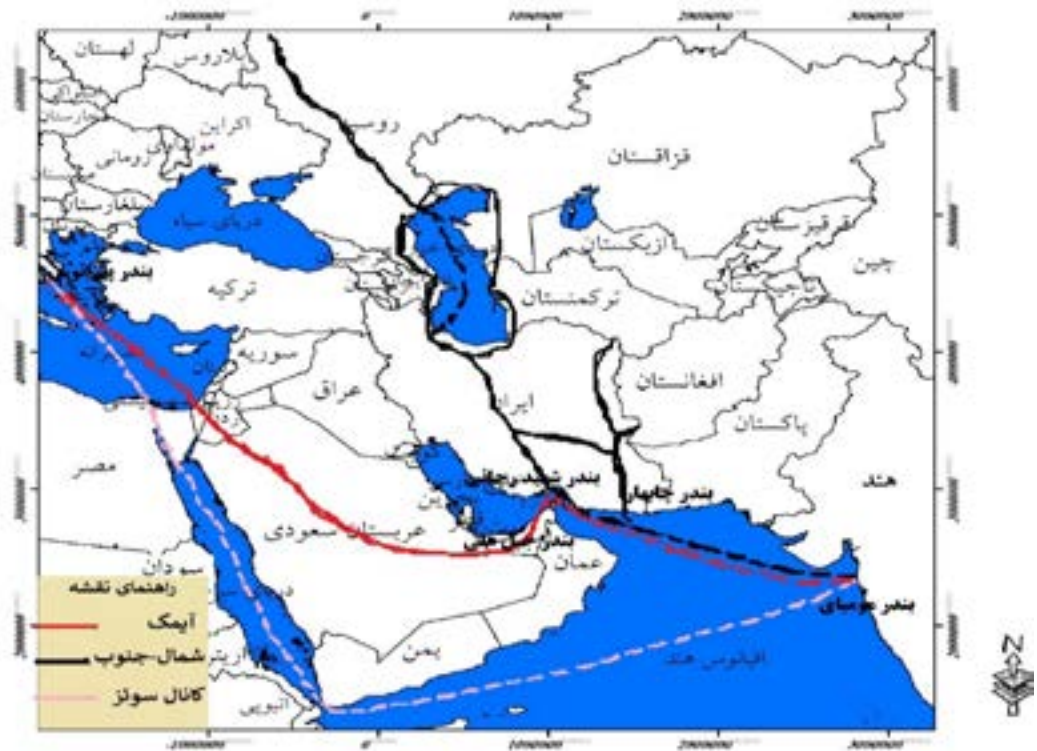
یک موضع دور از انتظار بیان داشت که «تروریسم در جهان ما جایی ندارد» (Pillalamarri, 2024). این سخنان مودی نه تنها یک حمایت ضمنی از اقدامات رژیم صهیونیستی در منطقه بود بلکه نشان از آن بود که مودی جبهه مقاومت و متحدان ایران را به عنوان تروریسم می‌شناسد (Roy, 2024). واکنش رسمی هند به جنگ رژیم صهیونیستی علیه حماس و حزب الله و حمایت ایران از آنها، منعکس کننده یک تغییر راهبردی معنادار توسط هند و دولت نارندرا مودی به سمت رژیم صهیونیستی است. پایبندی حزب ملی‌گرایی هندو بهاراتیا جاناتا به رهبری مودی و حزب راست‌گرای لیکود به رهبری بنیامین نتانیاهو به ملی‌گرایی افراطی راست‌گرا و ایدئولوژی قومیت‌گرا ضد اسلامی باعث نزدیک شدن دیدگاه‌های آنها در قبال تروریسم و فاصله هند از ایران شده است. این همسویی ایدئولوژیک بین رهبران و احزاب دو کشور ریشه عمیق تاریخی دارد؛ چرا که نظریه‌پردازان و بنیانگذاران ایدئولوژی «هندوتوا» یا ملی‌گرایی هندو در حزب بهاراتیا جاناتا از تشکیل رژیم صهیونیستی به عنوان یک الگویی برای ایجاد یک دولت ملی‌گرای قومی و مذهبی برای هند یاد کرده‌اند. به عبارت دیگر، جنبش ملی‌گرایی هندو که هدف آن تبدیل هند به سرزمین هندوها و کنار گذاشتن مسلمانان است، مدت‌هاست که صهیونیسم اسرائیل را یک مبارزه خویشاوند برای هند می‌داند (Essa, 2023: 88). هر دو جنبش قومی-ملی‌گرایانه از فاشیسم اروپایی قرن بیستم و همچنین از یکدیگر الهام می‌گیرند. وینایاک دامودار ساوارکار، یکی از بنیان‌گذاران ایده ملی‌گرایی هندو (هندوتوا) در رسال‌های در سال ۱۹۲۳ این چنین می‌نویسد که «اگر رویاهای صهیونیست‌ها محقق شود - اگر فلسطین به یک کشور یهودی تبدیل شود - ما را تقریباً به اندازه دوستان یهودی‌مان خوشحال می‌کند.» (Savarkar, 1928: 51).

۳-۶. کریدور هند - خاورمیانه - اروپا و دور زدن ایران

هند برای دسترسی مستقیم به غرب آسیا و در ادامه به کشورهای اروپایی با مانع پاکستان روبه‌رو است. ایران همواره به لحاظ مسافت و هزینه بهترین گزینه برای اتصال هند به غرب آسیا و اروپا بوده است. به همین منظور، هند، ایران و روسیه قرارداد توسعه کریدور حمل‌ونقل شمال-جنوب را در سال ۲۰۰۲ امضا کردند. این کریدور از هلسینکی در فنلاند شروع و با گذر از روسیه به دریای کاسپین وصل می‌شود. این مسیر سپس با گذر از ایران از طریق بندرعباس به بندرهای غربی هند وصل می‌شوند (Amini & Fori, 2024: 2; Amiri & Shafaghat, 2023: 17). هند با وجود کریدور شمال-جنوب برای اتصال با اروپا به آیمک روی آورد که عملاً به معنای همراهی با سیاست‌های ایالات متحده و رقبای منطقه‌ای ایران برای دور زدن و انزوای ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی بیشتر ایران است.

در حاشیه اجلاس سران گروه ۲۰ که در ۹ سپتامبر ۲۰۲۳ در دهلی‌نو برگزار شد، پیشنهاد ایجاد یک کریدور چندوجهی ریلی، کشتیرانی و انرژی بین هند و اروپا از طریق غرب آسیا توسط رهبران هند، ایالات متحده، عربستان سعودی، ایتالیا، آلمان، فرانسه و اتحادیه اروپا مطرح شد و به کریدور هند-خاورمیانه-اروپا یا

نقشه ۱: مسیرهای اتصال هند به اروپا

منبع: نگارندگان

آیمک^۱ معروف شد. اعضای این کریدور هند، عربستان سعودی، امارات متحده عربی، اردن، رژیم صهیونیستی و اتحادیه اروپا هستند (Rai, 2023: 1; Jarin, 2024: 1-2). آیمک از یک کریدور شرقی (هند به خلیج فارس) و یک کریدور غربی (خلیج فارس به اروپا) تشکیل شده است. این کریدور بندر بمبئی را به بندر جبل علی در امارات وصل می‌کند و با عبور از عربستان و اردن از طریق یک مسیر ریلی به بندر حیفا می‌رسد و پس از آن به بنادر پیرائوس در یونان، مسینا در ایتالیا و ماری در فرانسه وصل می‌شود و از آنجا از طریق شبکه ریلی به آلمان و سایر کشورهای اروپایی وصل خواهد شد. طبق برآوردها، این کریدور به لحاظ زمانی باعث صرفه‌جویی ۴۰ درصدی در زمان انتقال و سرعت حمل کالاهای نسبت به کانال سوئز می‌شود (Lage, ۲۰۲۴; Suri, Ghosh, Taneja, Patil & Mookherjee, ۲۰۲۴: ۵).

اعضای اصلی و اولیه کریدور شمال-جنوب، یعنی ایران و روسیه درگیر تحریم‌های شدید بین‌المللی هستند و به همین دلیل این کشورهای توانسته در زنجیره ارزش جهانی نقشی آفرینی کنند. از آنجا که نرخ مشارکت فعلی هند در زنجیره جهانی ارزش کمتر از میانگین جهانی است، همکاری این کشور در کریدور شمال-جنوب به ادغام آن در زنجیره جهانی ارزش کمک نخواهد کرد. در این شرایط، آیمک این فرصت را

1. India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC)

برای اقتصاد هند فراهم می‌کند تا در زنجیره‌های ارزش موجود گام بردارد و سهم بازار قابل توجهی را به دست آورد. اگر چه بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸، سهم اقتصادهای پیشرفته در صادرات زنجیره جهانی ارزش^۱ از ۷۸ درصد به ۷۲ درصد کاهش یافته اما این کشورها همچنان سهم عمده‌ای در زنجیره جهانی ارزش دارند (Suri et al., 2024: 23). در این شرایط کریدور چندگانه آیمک به هند کمک می‌کند تا از طریق همکاری با کشورهای توسعه‌یافته اروپایی و هم‌چنین کشورهای ثروتمند جنوب خلیج فارس مشارکت بیشتری در زنجیره جهانی ارزش در آینده داشته باشد.

این کریدور همچنین باعث پیوند اقتصادی بیشتر هند با رقبای ایران در غرب آسیا یعنی عربستان سعودی، امارات و رژیم صهیونیستی می‌شود. شورای همکاری خلیج فارس بزرگ‌ترین شریک تجاری هند به عنوان یک بلوک منطقه‌ای است به طوری که تجارت هند با آن در سال ۲۰۲۳ نزدیک به ۱۶۱ میلیارد دلار و برابر با ۱۴ درصد از کل تجارت هند بود. آیمک یک فرصت ایده آل برای تجارت هند و شورای همکاری خلیج فارس و ایجاد زنجیره‌های ارزش منطقه‌ای است. هند در طی چند سال گذشته توسعه بنادر خود را با هدف گسترش تجارت دریایی آغاز کرده است که مکمل و هماهنگ با برنامه‌های عربستان سعودی برای توسعه مناطق ویژه اقتصادی‌اش است. اعضای شورای همکاری خلیج فارس همچنین توسعه پارک‌های غذایی و سرمایه‌گذاری در صنایع کشاورزی هند را آغاز کرده‌اند و آیمک در همین راستا به تعمیق همکاری این کشورها با هند در زمینه‌هایی مانند پروژه‌های تولید انرژی تجدیدپذیر، ذخیره‌سازی انرژی، انتقال برق و هیدروژن سبز کمک خواهد کرد (Jarin, 2024: 4; Suri et al., 2024: 23-24; Lage, 2024: 3). اهمیت آیمک برای هند و کشوری مانند امارات متحده عربی به حدی است که این دو کشور در بحبوحه جنگ غزه در سال ۲۰۲۴، توافق‌نامه‌ای جداگانه برای اجرایی کردن این کریدور امضا کردند (Pillalamarri, 2024). علاوه بر این، یکی از اقدامات مهم هند در جهت تقویت همکاری ترانزیتی با رژیم صهیونیستی سرمایه‌گذاری ۱/۱۸ میلیارد دلاری کنسرسیومی به رهبری شرکت بنادر آدانی^۲ هند جهت بهره‌برداری از بخشی از بندر حیفا در مدیترانه است. قابل توجه است که بندر حیفا سالانه حدود ۳۰ میلیون تن بار را جابجا می‌کند. این بندر که نقطه اتصال دو مسیر شرقی و غربی آیمک است باعث حضور پررنگ هند در این کریدور استراتژیک می‌شود (Ahuja, 2023: 1).

کریدور آیمک و کریدور شمال-جنوب در عمل رقیب یکدیگر هستند. هند در طی دو دهه گذشته از زمان امضای موافقتنامه کریدور شمال-جنوب اقدامی برای توسعه و سرمایه‌گذاری این کریدور انجام نداده است به همین دلیل این کریدور بعد از دو دهه هنوز عملیاتی نشده است. اگر چه از منظر هند، تحریم‌های ایالات متحده یک عامل مهم در توسعه این کریدور است اما این کشور حتی در زمانی که ایران تحریم نبود اقدامی برای توسعه آن انجام نداده است. عامل دیگری که باعث کاهش تمایل هند در توسعه کریدور شمال-جنوب و روی آوردن آن به کریدور آیمک شده است، تشدید تنش‌ها بین باکو و ارمنستان از سال ۲۰۲۰ به بعد است؛

1. GVC Exports

2. Adani Ports

از آنجا که این دو کشور از اعضای مهم کریدور شمال-جنوب هستند، اختلافات آن‌ها از جمله کریدور زنگرور و بسته شدن مرز ایران با ارمنستان، تاثیر مستقیمی بر منافع هند و به طور کلی کریدور شمال-جنوب خواهد داشت. پاکستان در این تنش‌ها ضمن حمایت از باکو، رزمایش نظامی با این کشور در سال ۲۰۲۱ برگزار کرد و در مقابل هند از سال ۲۰۲۰ به بعد شروع به فروش تجهیزات نظامی از جمله رادار سواتی، راکت انداز پیناکا و موشک ضد تانک ناگ به مبلغ ۴۰۰ میلیون دلار به ارمنستان کرده است (Naeem, 2023: 1). این تحولات در عمل به معنای آشکار شدن تضادهای ژئوپلیتیکی در میان اعضای کریدور شمال-جنوب است که آینده آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۴-۶. چهارجانبه غرب آسیا: ائتلافی پنهان علیه ایران

در طی چند سال گذشته نقش سنتی ایالات متحده به عنوان ضامن امنیت خارجی از طریق ائتلاف‌ها و اتحادهای دوجانبه به یک رویکرد چندجانبه یا مبتنی بر یکپارچگی و ادغام^۱ در منطقه تغییر کرده است. نمونه اولیه این سیاست ایالات متحده ایجاد چهارگانه یا «کواد» با عضویت ایالات متحده، ژاپن، هند و استرالیا در اقیانوس هند برای مقابله با نفوذ فزاینده چین در منطقه ایندو-پاسفیک است. ایالات متحده برای حفظ نفوذش در غرب آسیا یک چهارگانه در این منطقه ایجاد کرده است. ابتکار «I2U2» در پی نشست وزرای خارجه ایالات متحده، هند، رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی در اکتبر ۲۰۲۱، ایجاد شد و اولین اجلاس رهبران در جریان سفر جو بایدن به تل‌آویو در ژوئیه ۲۰۲۲ بین چهار کشور به صورت مجازی برگزار شد. پس از نشست سران در سال ۲۰۲۲ همکاری در شش حوزه مهم یعنی آب، انرژی، حمل‌ونقل، فضا، سلامت و امنیت غذایی، به عنوان اهداف چهارگانه غرب آسیا تعریف شدند (Saraswat, 2023: 1).

اگر چه چهارگانه غرب آسیا در عمل اقتصادی است اما دارای ماهیت ژئوپلیتیکی است. بسته به نگاه اعضای آن اهداف آن متفاوت هستند که عبارت هستند از مقابله با نفوذ فزاینده چین و حضورش از طریق پروژه ابتکار جاده و کمربند، متعدد سازی شرکای اقتصادی و سیاسی و ادغام رژیم صهیونیستی در منطقه غرب آسیا. یکی از اهداف مهم این چهارگانه غرب آسیا مقابله با نفوذ ایران در منطقه غرب آسیا است (Pande, 2023: 28-29; Naqvi & Ghani, 2022: 6).

ایران همواره خواستار خروج نیروهای ایالات متحده و دیگر قدرت‌های خارجی از منطقه غرب آسیا بوده است. از طرفی دیگر از زمان جنگ سرد، ایالات متحده سرمایه‌های هنگفتی را صرف تأمین منافع خود و دفاع از متحدان خود در منطقه کرده است؛ به همین دلیل ایالات متحده برای یافتن توازن راهبردی بین تعدیل نیرو و حضور در منطقه، نقش خود را به عنوان یکپارچه کننده امنیت بازتعریف کرده است. ژنرال مایکل کوریللا، فرمانده سنتکام در توضیح این موضع جدید خاطرنشان کرده که «ما در مسابقه‌ای برای ادغام شرکای خود... هستیم» (Saraswat, 2023: 12). در این حالت، یکی از اهداف چهارگانه غرب آسیا پر کردن خلأ قدرت و

جلوگیری از نفوذ بیشتر ایران در منطقه و در نتیجه ایجاد محور واحد در برابر ایران است. حضور هند در کنار سه کشور رقیب و متخاصم با ایران در چهارگانه غرب آسیا یا همان «I2U2» نشان از یک تحول شگرفت در موضع دهلی نو نسبت به منطقه غرب آسیا و ایران است. این همکاری نه تنها نقطه اوج مشارکت راهبردی هند با امارات و رژیم صهیونیستی است بلکه بر همگرایی فزاینده ایالات متحده و هند در غرب آسیا تأکید می‌کند. از آنجایی که ایالات متحده به دنبال هم‌افزایی استراتژی‌های ایندو-پاسفیک و غرب آسیا است، هند مشتاق است تا طبق این راهبرد در منطقه خلیج فارس و مدیترانه نقش آفرینی کند و نفوذ خود را در این محور افزایش دهد. هند از این طریق ضمن همکاری با ایالات متحده، رژیم صهیونیستی و امارات علیه نفوذ ایران، می‌خواهد حضور رو به رشد اقتصادی و سیاسی چین را که از شرکای اصلی ایران در منطقه است را مهار کند (Saraswat, 2023: 1). در مقابل دیدگاه هند و ایالات متحده، ایران خواهان گسترش همکاری و حضور چین در منطقه غرب آسیا است که پذیرش میانجی‌گری پکن توسط تهران برای بهبود روابط با ریاض و همچنین امضای توافقنامه همکاری بلندمدت با چین در راستای گسترش همکاری ایران و حضور چین در منطقه است. حضور هند در چهارگانه غرب آسیا باعث می‌شود تا دو کشور ایران و هند عملاً در دو طیف رقیب و جداگانه قرار بگیرند.

همچنین، برای هند، دریای عرب و غرب اقیانوس هند، جزء لاینفک استراتژی ایندو-پاسفیک این کشور هستند که اکنون از طریق «I2U2» یا همان چهارگانه غرب آسیا، هند یک پیوند بین راهبرد ایندو-پاسفیک و راهبرد آسیای غربی و مدیترانه‌ای خود ایجاد کرده است. این رویکرد هند باعث نزدیکی رژیم صهیونیستی، هند و ایالات متحده در مناطق نامبرده می‌شود.

در جریان گفتگوی وزیران هند و ایالات متحده معروف به «۲+۲» در سال ۲۰۲۲، هند به «شریک همکار»^۱ نیروهای دریایی ترکیبی تحت رهبری سنتکام تبدیل شد که مأموریت‌های مبارزه با دزدی دریایی و مبارزه با تروریسم را در میان ۳۴ کشور عضو در دریای سرخ، خلیج فارس، خلیج عدن، دریای عرب و اقیانوس هند هماهنگ می‌کند. نیروی دریایی هند برای اولین بار در مانور بین‌المللی دریایی هماهنگ شده توسط سنتکام تحت عنوان «کاتکلس اکسپرس ۲۰۲۳»^۲ شرکت کرد. رژیم صهیونیستی از زمانی که در سال ۲۰۲۱ تحت کنترل سنتکام قرار گرفت در این رزمایش شرکت می‌کند (Saraswat, 2023: 14).

حضور هند و رژیم صهیونیستی در چهارگانه غرب آسیا باعث گسترش حضور نظامی آن‌ها در منطقه غرب آسیا و همکاری بیشتر آن‌ها در این منطقه می‌شود. ایران بارها بیان کرده است که می‌خواهد نقش اصلی تأمین‌کننده امنیت در غرب آسیا و نقاط تجاری مهمی مانند تنگه هرمز و باب المندب را برعهده داشته باشد. در این شرایط، ابتکار «I2U2» نه تنها یک مانع بزرگ برای نقش آفرینی ایران در حوزه امنیتی است بلکه باعث تضاد و برخورد منافع ایران و هند می‌شود. به عنوان مثال، موضع هند در تأکید بر صلح و امنیت در اقیانوس هند و عملیات نجات برای کشتی‌هایی که توسط حوثی‌های یمن که در دفاع از مردم غزه مورد هدف قرار می‌گرفتند، در راستای منافع رژیم صهیونیستی و ایالات متحده بود تا منافع ایران؛ چرا که

1. Associate Partner

2. CMF/Cutclass Express 2023

ایران و نیروهای حوثی در یمن دارای اشتراک ایدئولوژی و هدف مشترک در دفاع از مردم فلسطین هستند (Pillalamarri, 2024: 1).

۷. نتیجه‌گیری

تلاش برای حفظ استقلال استراتژیک مهم‌ترین مؤلفه سیاست خارجی هند در چند دهه گذشته بوده است. هند طبق این سیاست، از تکیه و گرایش بیش از حد به یک کشور اجتناب می‌کند و سعی می‌کند در روابط خود با کشورهای رقیب توازن برقرار کند. به عبارت دیگر، سیاست خارجی هند به گونه‌ای است که این کشور با مجموعه‌ای از کشورهای رقیب در مناطق مختلف روابط دوستانه‌ای دارد. در مورد ایران، این نوع سیاست خارجی کمتر صدق می‌کند. هند روابط متوازنی در قبال ایران و رقبای فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای مانند ایالات متحده، عربستان سعودی، رژیم صهیونیستی و امارات متحده عربی داشته به طوری که با وجود تحریم‌های شدید علیه تهران، هند به واردات انرژی خود ادامه و روابط اقتصادی خود را با تهران حفظ کرد؛ اما از سال ۲۰۱۴ به بعد هند سیاست سنتی خود یعنی رفتار متوازن نسبت به رقبای ایران کنار گذاشته است؛ به طوری که هند سطح روابط خود را با ایران به شدت کاهش داده است و برای اولین بار واردات نفت از ایران را به صفر رسانده است.

ایران و هند در دهه اول قرن بیست و یکم بر سر موضوع هسته‌ای با یکدیگر دچار اختلاف شدند و تهران آرا منفی هند علیه ایران را در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را خلاف سیاست دوستانه دهلی‌نو در قبال تهران تعبیر کرد. موضع هند در حالی بود که این کشور بارها در مجامع بین‌المللی از جمله بریکس و جنبش عدم تعهد از موضع ایران در برخورداری از توانایی هسته‌ای صلح‌آمیز دفاع کرده بود. در سال ۲۰۱۴ با روی کار آمدن نارندرا مودی و همچنین تحولات بین‌المللی پس از آن از جمله گسترش فزاینده قدرت چین و تغییر در سیاست‌های ایالات متحده باعث شد تا سیاست خارجی هند نسبت به ایران در منطقه غرب آسیا متحول شود. در این دوره، نه تنها همکاری دو کشور به شدت کاهش یافته و چشم‌انداز مشارکت راهبردی بین دو کشور در آینده نزدیک از بین رفته، بلکه به دلیل سیاست‌های هند در غرب آسیا و اگرایی در منافع بین دو کشور به وجود آمده است. این واگرایی به دلیل گسترش همکاری هند با رقبای ایران در قالب مشارکت‌های راهبردی است و در مقابل به دلیل انزوای ایران در منطقه غرب آسیا که ناشی از تشدید تحریم‌های ایالات متحده و اختلاف آن با رقبای منطقه‌ای‌اش است.

۸. سپاسگزاری

نویسندگان این پژوهش بر خود لازم می‌دانند از دانشگاه تربیت مدرس جهت حمایت از نگارش مقاله، کمال تشکر و قدردانی را بعمل آورند.

References

1. Agdemir, A. M. (2017). Israel 'looks east:' besides India and China, Israel's relations with Japan seem to flourish. *Japanese Journal of Political Science*, 18(2), 262-285.
2. Ahuja, B. N. (2023). A passage for India: the week reports from Israel's Haifa port. *The Week*, Retrieved November 27, 2024, from: <https://www.theweek.in/theweek/cover/2023/09/23/india-acquisition-of-haifa-port-in-israel-significance.html>
3. Amiri, E. R., Shafaghat, N. J. (2023). India's Policy Towards the Belt and Road Initiative, *Iranian Research Letter of International Politics*. 11 (2), pp: 55-85. (In Persian)
4. Ashwarya, S. (2017). *India-Iran relations: progress, problems and prospects*. Routledge.
5. Blarel, N. (2022). Modi looks west? assessing change and continuity in India's Middle East policy since 2014. *International Politics*, 59(1), 90-111.
6. EIA (2024). *Country analysis arief: Russia*. Washington: U.S. department of energy.
7. Essa, A. (2024). *Hostile homelands: the new alliance between India and Israel*. London: Pluto Press.
8. Fattouh, B. and Economou, A. (2022). *Russia's invasion of Ukraine oil market dynamics*, London: The Oxford Institute for Energy Studies.
9. Gopalan, A. (2023). Israel's brutality is stoking the imagination of India's far right. *The American Prospect*. Retrieved November 19, 2024, from: <https://prospect.org/world/2023-11-28-israels-brutality-indias-far-right/>
10. Gurjar, S. (2023). The Iran challenge: unravelling India's foreign policy dilemma. *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 6(5).
11. Hafeez, M. (2019). India-Iran relations: challenges and opportunities, *Strategic Studies*, 39(3), 22-36.
12. James, P. (2022). *Realism and international relations: a graphic turn toward scientific progress*. Oxford University Press.
13. Jarin, N. A. (2024). *India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC): Opportunities and Challenges*. BIPSS Commentary.
14. Kapur, P., Dutta, A. (2023). *Strategic underpinnings of the I2U2*. Ed. Suri, N., Taneja, K. Pathways for a new minilateral. New Delhi: Observe Research Foundation.
15. Kutty, S. N. (2019). Dealing with differences: the Iran factor in India-U.S. relations. *Asia Policy*, 14(1), 95-118.
16. Lage, O. D. (2024). *The India-Middle East-Europe Corridor, a stillborn project*. Institut De Relations Internationales Et Strategiques.
17. Mandal, C. K. (2024). How India became the 5th largest economy?. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10 (39), 1-18.
18. Markey, D. (2024). Amid war in the Middle East, India-Israel ties reach new milestone. *United States Institute of Peace*. Retrieved December 11, 2024, from: <https://www.usip.org/publications/2023/11/amid-war-middle-east-india-israel-ties-reach-new-milestone>

19. Naeem, S. (2023). Armenia-India relations powered by arms exports. Topchubashov Center. Retrieved August 08, 2024, from: <https://top-center.org/en/analytics/3592/armenia-india-relations-powered-by-arms-exports>
20. Naqvi, S. F. H., & Ghani, K. (2022). India and I2U2: a challenge to Pakistan's traditional influence in the Middle East. Focus.
21. New Delhi Declaration (2003). The Republic of India and the Islamic Republic of Iran "The New Delhi Declaration", Ministry of External Affairs, Government of India. Retrieved February 21, 2024, from: <https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/7544/The+Republic+of+India+and+the+Islamic+Republic+of+Iran+quotThe+New+Delhi+Declarationquot>
22. OEC (2024). Russia and trade. The observatory of economic complexity. Retrieved December 21, 2024, from: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/rus?dynamic-BilateralTradeSelector=year2020>
23. OEC (2025). Iran and India trade from 2001 to 2023. The Observatory of Economic Complexity. Retrieved January 21, 2025, from: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ind/partner/irn?dynamicBilateralTradeSelector=year2022>
24. Pande, A. (2023). The trans-regional benefits of I2U2 for the united states. Ed. Suri, N., Taneja, K. Pathways for a new minilateral. New Delhi: Observe Research Foundation.
25. Pillalamarri, A. (2024). The coming drift in India- Iran relations. The Diplomat, Retrieved December 27, 2024, from: <https://thediplomat.com/2024/10/the-coming-drift-in-india-iran-relations/>
26. Rahman, K. (2010). India-Iran relations and current regional dynamics. Policy Perspectives, 7(2), 27-49.
27. Rai, V. (2023). The India-Middle East-Europe Economic Corridor: will recent challenges create a setback?. ISAS, National University of Singapore.
28. Rajiv, S.S. (2023). The India-Israel strategic partnership: contours, opportunities and challenges. New Delhi: Pentagon Press.
29. Roy, S. (2024). Terror has no place, India for early return to peace, Modi tells Netanyahu. The Indian Express. Retrieved November 28, 2024, from:
30. <https://indianexpress.com/article/india/modi-netanyahu-middle-east-israel-lebanon-escalation-terrorism-9596623/>
31. Rynning, S., & Guzzini, S. (2001). Realism and foreign policy analysis. Copenhagen Peace Research Institute.
32. Saraswat, D. (2023). I2U2: Change and continuity in India's West Asia policy. National University of Singapore.
33. Savarkar, V. D. (1928). Essentials of Hindutva. Mumbai: Swatantryaveer Savarkar Rashtriya Smarak Trust.
34. Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for profit: bringing the revisionist state back in. International Security 19, 72- 107.

35. Schweller, R. L. (1996). Neorealism's status-quo bias: what security dilemma? In Benjamin Frankel, ed. *Realism: restatements and renewal*. London: Frank Cass, 90– 121.
36. Schweller, R. L. (1998). *Deadly imbalances: tripolarity and Hitler's strategy of world conquest*. New York, NY: Columbia University Press.
37. Schweller, R. L. (2003). New realist research on alliances: refining, not refuting, Waltz's balancing proposition. In John A. Vasquez and Colin Elman, eds. *Realism and the balance of power: a new debate*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
38. Schweller, R. L. (2004). Unanswered threats: a neoclassical realist theory of Underbalancing. *International Security* (29), 159– 201.
39. Seshasayee, Hari (2022), US secondary sanctions and petroleum imports: safeguarding India's energy security, Observer Research Foundation, Issue Brief.
40. Shuja, A. (2018). *India-Iran relations under the shadow of the Iranian nuclear issue: challenges for India's diplomacy*. New Delhi: Indian Council for World Affairs and Knowledge World.
41. Suresh, V. and Ramesh, K. (2015). India-Iran relations: prospects and challenges. *African Journal of Political Science and International Relations*, 9(10), 379-385.
42. Suri, N., Ghosh, N., Taneja, K., Patil, A., Mookherjee, P. (2024). *India-Middle East-Europe Economic Corridor: towards a new discourse in global connectivity*, New Delhi: Observer Research Foundation.
43. Tehran Declaration (2001). Text of Tehran Declaration. Archive of Government of India. Retrieved November 21, 2024, from: <https://archive.pib.gov.in/archive/releases98/lyr2001/rapr2001/11042001/r1104200112.html>
44. Teja, J. (2015). India-Iran relations in a new context. *American Foreign Policy Interests*, 37(2), 87-94.
45. Zargghani, S. H. (2016). A Geopolitical Analysis of Iran-India Relations in the Framework of Interdependencies. *Iranian Research Letter of International Politics*. 4 (2), pp: 55-85. (In Persian)